

Kantáta o vykoupení jako pocta Juraji Filasovi

Alena Scheinostová

Koncertním uvedením kantáty *Žáhořovo lože aneb Vykoupení* podle předlohy K. J. Erbena uctila 10. února královéhradecká filharmonie nedávno zemřelého hudebního skladatele Juraje Filase. 26. února od 14 hodin bude za něj v pražské katedrále sloužit kardinál Dominik Duka rekviev.

Rodák z Košic (*1955) a autor více než stovky děl, z nichž řada byla orientována duchovně, byl až do své předčasné smrti 31. prosince

2021 profesorem Hudební akademie múzických umění v Praze. V zahraničí, ale i u nás získal za své dílo charakteristické melodičnost, harmonickými souzvuky a respektem k tradici mnoho ocenění, včetně prestižní Ceny Gustava Mahlera udělované Evropskou unií.

Hned šestkrát zněly jeho skladby v newyorské Carnegie Hall, včetně díla *Requiem Oratio spei* („Modlitba naděje“) zkomponovaného pro ceremoniál za oběti útoku z 11. září 2001, které pak na podzim 2018 vyslechli též návštěvníci svatovítské katedrály. „K textu Requiem jsem přidal několik veršů ze Zjevení sv. Jana: Jsem Alfa a Omega, počátek a konec, kdo ve mě uvěří, získá život věčný. A pak přijde chór andělů, kteří přijímají martyry do nebeského Jeruzaléma. Tím dílo končí –

zmrtvýchvstáním pozitivních sil, a nikoli směřováním dolů. Protože křesťanství nekončí na kříži, ale zmrtvýchvstáním a nadějí,“ popsal loni toto své dílo pro magazín Opera Plus sám autor.

Odpuštění pro hříšníka

Kantátu pro sóla, sbor a orchestr *Žáhořovo lože aneb Vykoupení* napsal Juraj Filas roku 2018 ke 150. výročí Erbenova úmrtí. „Postavu Záhoře pojímám jako prototyp zločince, který spáchal mnoho zlého, ale skrze milosrdenství Boží dojde odpuštění a vykoupení. Proto jsem k názvu balady přidal toto upřesnění, které podtrhuje ústřední myšlenku, že každý z nás se určitě ve svém životě provinil, možná i opako-

vaně, ale když to pochopí a obrátí se, může dojít odpuštění, neboť – slovy básníka – milost Boží nekonečně větší,“ předeslal skladatel na okraj kantáty.

Královéhradecká filharmonie kantátu poprvé uvedla loni v lednu, kvůli pandemii však bez diváků. Provedení nasnímal Český rozhlas Vltava a Česká televize, kde je záznam se sóly sopranistky Michaely Gemrotové, tenorů Michala Lehotského a Daniela Matouška a barytonisty Filipa Bandžaka a pod vedením dirigenta Leoše Svárovského dostupný v iVysílání ČT. Natočeno bylo také CD *Žáhořovo lože*, k mání v e-shopu filharmonie obchod.fhk.cz.

Filharmonie Hradec Králové a Pražský filharmonický sbor: Juraj Filas – *Žáhořovo lože* (FHK 2021)

Mecenáška, která předběhla svou dobu

Alena Scheinostová

V kostele sv. Andělů strážných v Kostelci nad Černými lesy připomene 20. února slavnostní mše svatá 250. výročí úmrtí mimořádné ženy – někdejší majitelky zdejšího panství a osvícené mecenášky Marie Terezie Savojské.

Bohoslužba, kterou bude celebrovat kardinál Dominik Duka, začne v 9.15 hod. Alespoň portrét tu dále připomene šlechtičnu, která svým rozsáhlým budovatelským i sociálním dílem dalece předběhla svoji dobu. Vévodkyně – na svém panství, zahrnujícím vedle Kostelce ještě Uhríněves, Škvorec, Plaňany, Kounice a Rataje nad Sázavou, známá pro svou všeobecnou oblibu prostě jako „Savojka“ – se narodila v roce 1694 v knížecí rodině Liechtensteinů. Stala se manželkou vévody Tomáše Emanuela Savojsko-Carignanského a matkou syna, v roce 1729 ovdověla a pět let poté zemřel i její potomek. Zbožná vévodkyně už se pak nikdy neprovdala a zbytek života zasvětila péči o rozkvět svých držav, a především o duchovní i hmotné povznesení svých poddaných. Odvedla obrovské dílo a natrvalo proměnila i kulturní krajinu na území svého někdejšího dominia.

Po polovině 18. století zachytil vévodkyni Savojskou neznámý autor na portrétu, který je dnes v držení Slezského zemského muzea v Opavě.

Ochránkyně chudých

„Liechtensteinové měli blízko k evangelizaci a sociální péči. Například kníže Maxmilián v letech 1617–1642 obnovil a rozšířil poutní kostel ve Vranově u Brna a založil zde klášter paulánů, kde vznikla i rodová hrobka. Děd vévodkyně Marie Terezie kníže Karel I. zase roku 1605 ve Valticích založil klášter milosrdných bratří, jehož součástí byl i špitál poskytující chudým péči zdarma. I její matka Edmunda byla velmi zbožná,“ přiblížil pro KT Pavel Juřík, předseda Historického spolku Liechtenstein, který jubilejní mši svatou pořádá. Marie Terezie na svých državách následovala vzor svých předků. „Právě kostel sv. Andělů

strážných v Kostelci nechala vybudovat ona, a to s velkými náklady a péčí – pozvala přední umělce z Vídně, kde žila. Stavbu zahájila krátce poté, co propustila kostelecké měšťany z poddanství. V její době to bylo dost neobvyklé,“ poukázal Juřík. Postarala se také o výstavbu far a kostelů v Aldašíně nebo Poříčanech, další nechala opravit a darovala jim mnoho peněz, včetně financí na nové zvony, aby svolávaly k modlitbě. Zdejší kněží pak pravidelně sloužili mše svaté za spásu vévodkyniny duše.

„Mimořádným počinem je i velký špitál pod černokosteleckým zámekem, který vévodkyně vybuodovala ještě se svým manželem v letech

1726–1728. Byl určen pro 12 mužů a 12 žen – dvojnásobek tehdy obvyklého počtu. Panství dotovalo stravu, ošacení a otop každého obyvatele špitálu, který byl na svou dobu i velmi moderní – měl třeba ústřední horkovzdušné vytápění,“ popsal Pavel Juřík. V 80. letech minulého století hrozila zanedbané budově demolice, byla ale zachráněna a celkově opravena: dnes je zde ubytovna České zemědělské univerzity.

Vévodkyně měla na srdci také výchovu mladé generace, a tak nechala ve Vídni vystavět budovu Savojské rytířské akademie pro mladé aristokraty (dnes zde sídlí Diplomatičká akademie) či Dům savojských dam pro 12 chudých

šlechtických dívek. „Polovina děvčat měla být vždy z českých zemí a žacky zde dostaly zdarma vzdělání, výbavu a věno,“ doplnil Juřík. Na svém panství zase rozhodla – celých 80 let před monarchií – vyplácet učitelům z panské pokladny mzdy místo dosavadních naturálií od rodin žáků.

Kult sv. Donáta

Zasloužila se také o rozšíření úcty k prvomučedníku sv. Donátovi. V letech 1764–1765 pod hrozbou nadcházející neúrody nechala vévodkyně zhotovit a umístit do krajiny pěti-cti Donátových soch, kam pak chodila procesí s modlitbami za dobrou úrodu a ochranu před bleskem. „V Mikulově, kde se narodila vévodkynina maminka, je v kostele sv. Václava od 17. století kaple sv. Donáta, u nás jinak nepřilíží známého. Odtud patrně pramenil vévodkynin zájem o jeho kult,“ míní Pavel Juřík. Když v závěru Savojského života skutečně udeřila bída, nechala vévodkyně poddaným otevřít panské sýpky. Svatodonátské sochy se dodnes zachovaly všechny. Jedna je i ve skanzenu v Kouřimí, kam byla přenesena po zrestaurování od Svrabova.

Marie Terezie zemřela roku 1772 a je pohřbena po boku svého manžela v Savojské kapli svatoštěpánského dómu ve Vídni. V závěti odpustila poddaným dluhy, ty nejméně z nich navíc podarovala, nechala vyplatit válečné zajatce a myslela i na odkazy pro kostely a kláštery. „Kardinál Duka před časem vyslovil přesvědčení, že by tato výjimečná žena měla být svatořečena,“ podotkl Pavel Juřík.

Vévodkynin život přezkoumal tým odborníků pod vedením historičky Petry Oulíkové a v roce 2019 vydal sborník *Marie Terezie vévodkyně Savojská a české země* (NLN). Savojsce je věnován i jeden díl televizního cyklu *Cesty víry*: pod názvem *Naše paní Savojska* bude znovu vysílán 20. února na ČT2 a třikrát reprizován, k vidění je též z internetového archivu ČT.

Mše sv. k 250. výročí úmrtí vévodkyně Marie Terezie Savojské. Kostel sv. Andělů strážných v Kostelci nad Černými lesy 20. 2. 2022 v 9.15

Naše paní Savojska. 20. 2. 2022 na ČT2 od 12.40 hodin

Tančit radostí s C. S. Lewisem

KNIŽNÍ TIP

Zdeňka A. Emingerová

Není přehnané zařadit knihu religionisty, kazatele a vysokoškolského pedagoga Pavla Hoška *Ve víru Velkého tance* mezi nejlepší knihy roku 2021. Publikace, která přirozeně navazuje na předchozí autorovy tituly o irském spisovateli a mysliteli C. S. Lewisovi, je podle mého mínění dosud nejlepším Hoškovým dílem.

Je dobře, že autor uvedl knihu životopisnou kapitolou, která Lewis (1898–1963) představí i čtenáři, který ho snad dosud neznal. Světlem, jímž Hošek prozkoumává Lewisovo bohaté a tehdy jako dnes inspirativní dílo, je fenomén tance jako „hlubinný

motiv reality“. Tento motiv pak sleduje v jednotlivých kapitolách, které samy plynou jako napínavý příběh: Vesmír jako tanec, Bůh jako tanec, Ježíšův příběh jako tanec, Lidský úděl jako tanec, Věčnost jako tanec a C. S. Lewis ve víru Velkého tance.

Možná se zeptáte: Jak a proč souvisí tanec s duchovní povahou křesťanství? Sám Lewis a po něm Hošek si vybrali tanec jako symbol harmonického pohybu, který velmi dobře vyjadřuje dynamiku a pestrost Božího bytí, vesmíru, našich životů i samotných dějin. A jelikož tanec je jednou z vůbec nejstarších kulturních veličin a lidé skrze něj dokážou vyslovit třeba i to, co slova nesvedou (drama, napětí, lásku, emoce), je nasnadě, že skrze motiv tance mohou také v duchovních věcech objevit to, co dosud ani netušili.

V Kristově vykupitelském příběhu lze motiv tance aplikovat s velkým užitekem, abychom se lépe ponořili do toho, co je v trojičném vztahu Otce, Syna a Ducha Svatého nejdůležitější – a tedy vyrovnaný, souzvučný a harmonický vztah. Tanec umí skvěle popsat drama lid-

ských dějin (od jejich počátku po jejich konec) i intimní vztah Božích osob, z jejichž lásky bylo všechno stvořeno a nakonec zachráněno. Nejdůležitějším prvkem je tu sebedarování a přijetí. Hošek píše: „Moc láskyplného sebedarování, které je hlubinným principem Božího bytí, se v rozhodující dějinné chvíli projeví tím, že Bůh se v jedné taneční obrátce sklonil až na dno lidské bída, aby pozvedl člověka a s ním celé tvorstvo z padlého stavu.“

Pohlížen na život a dílo Ježíše Krista optikou tance může někomu připadat zvláštní. Jenže opak je pravdou. Řada Ježíšových skutků, promluv, vyjadřovaných emocí a to, jak jednal se svými učedníky a lidmi, kteří za ním přišli – to je častokrát právě radost, mnohdy připomínající tanec. „V Lukášově evangeliu,“ píše Hošek, „se dokonce dočteme, že Ježíš poté, co mu nadšení učedníci vyprávěli, jak se Bůh přiznal k jejich službě, ‚zajásal v duchu‘. Překlad příslušného řeckého slovesa (égalliasato) souslovím ‚tančil radostí‘ je docela přiměřený.“ Jinak řečeno, pohledem tance a jeho zákoni-

stostí, ladu i krásy vám bude Boží Syn zase možná o něco bližší, aniž by cokoli ubýlo z jeho důstojnosti a božské nádhery.

Velikost zatím poslední knihy religionisty a univerzitního pedagoga Pavla Hoška tkví v tom, jak citlivě a do hloubky dokáže číst Lewisovo odborné a prozaické dílo a jak ho umí přetlumočit čtenářům 21. století. Titul *Ve víru Velkého tance* je důkazem, že Hošek předkládá jako osobitý myslitel zcela nové, inspirující myšlenky a teze, které z něj – vedle Lewis – činí autora, jehož práci byste už nikdy neměli minout.

Pavel Hošek: *Ve víru Velkého tance* (CDK 2021)

Autor je teolog

